

TÜRKİYE’DE İÇ GÖÇÜN SONUÇLARININ MÜSLÜM GÜRSES MÜZİĞİNDEKİ YANSIMALARI: JİLETÇİ ÇOCUKLAR İÇ GÖÇÜN SONUÇLARINDAN BİRİ Mİ?

MIGRATION OF INTERNAL REFLECTIONS OF MUSIC MÜSLÜM GÜRSES IN THE RESULT IN TURKEY: ARE SELF-CUTTER CHILDREN ONE OF THE DOMESTIC MIGRATION RESULTS?

Hacı ÖZDEMİR

Psikolojik Danışman Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Kadın ve Aile Araştırmaları, Atakum/SAMSUN

Article Type : Review Article / İnceleme Makalesi

Doi Number : <http://dx.doi.org/10.26449/sss.995>

Reference : Özdemir, H. (2018). “Türkiye’de İç Göçün Sonuçlarının Müslüm Gürses Müziğindeki Yansımaları: Jiletçi Çocuklar İç Göçün Sonuçlarından Biri Mi?”, *International Social Sciences Studies Journal*, 4(25): 5291-5301

ÖZ

Göç olgusu dünya genelinde göç eden insanların hayatlarını olumlu veya olumsuz olarak etkilemiştir. Çeşitli nedenlerle yapılan göçler ekonomik, psikolojik, sosyal, kültürel açıdan çeşitli sonuçlar doğurmuştur. Gecekondulaşma ve arabesk kültür iç göçün sonuçlarından biridir. Arabesk kültür içinde yaşayan insanların sesi olarak kabul edilen arabesk müzik Türkiye’de yoğun ilgi görmüştür. Arabesk müziğin en önemli temsilcilerinden biri de Müslüm Gürses’tir. Bu noktada bu çalışmanın amacı, Türkiye’de yaşanan iç göçün sonucu olarak oluşan arabesk kültürün ürünü olan isyankâr, karamsar ve kadercî tavrın Müslüm Gürses müziğindeki yansımalarına tespit etmektir. Nitel bir çalışma olarak yürütülen araştırmada veri toplama aracı olarak doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır ve Müslüm Gürses’in seslendirdiği bazı eserler üzerinde söylem analizi gerçekleştirilmiştir. Yapılan söylem analizi bulgular bölümünde verilmiş, sonuç bölümünde ise tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İç Göç, Arabesk Kültür, Arabesk Müzik, Müslüm Gürses

ABSTRACT

The phenomenon of migration influenced the lives of people who migrated throughout the world positively or negatively. Migrations for various reasons have produced economic, psychological, social and cultural results. Squatting and arabesque culture is one of the consequences of internal migration. Which it is considered the voice of the people living in arabesque arabesque music culture has seen intense interest in Turkey. One of the most important representatives of Arabesque music is Müslüm Gürses. The aim of this study at this point, the product of internal migration arabesque culture formed as a result of the rebellious live in Turkey, is to determine the pessimistic and fatalistic attitude Muslum Gurses reflected in the music. As a qualitative study, document analysis method was used as data collection tool and discourse analysis was performed on some of the works performed by Müslüm Gürses. Discourse analysis was given in the findings section and discussed in the conclusion section.

Key Words: Internal Migration, Arabesque Culture, Arabesque Music, Müslüm Gürses

“Göç oldu bir acıdan öbür acıya”

(Ahmet Telli)

1. GİRİŞ

Göçün dünya sahnesindeki var oluşu insanlık tarihi kadar eskiye dayanmaktadır. Bununla birliye göçün sebepleri, sonuçları, türleri gibi çok farklı katmanlarda ele alındığı birçok kuram ve bilim dalının inceleme alanı olduğu için göç konusunda farklı tanımlamalar yapılmıştır.

Bhugra ve Gupta'a (2011) göre göç, insanların yaşam alanlarındaki değişikliğini ifade etmektedir. Akkayan'a (1979) göre göç, insanların yaşamlarının tamamını veya belirli bir zaman dilimini geçirmek üzere buldukları coğrafyadan başka bir coğrafyaya yer değiştirme hareketidir. Yalçın'a (2004) göre göç, coğrafik yer değiştirmenin yanında toplumsal ve kültürel bir yer değiştirmeyi de ifade eder. Kısa veya uzun zaman dilimi için insanların mekânsal bir yer değişikliğiyle birlikte toplumsal ve kültürel birikimlerinin de yer değiştirmesidir. 'Göç; sosyal, ekonomik, kültürel ve politik vb. yönlerden çok farklı boyutlarda ele alınabilecek bir olgudur' (Taşçı, 2009: 197). Göç tanımlamaları göstermektedir ki göçün üç önemli boyutu vardır. Birincisi mekân boyutu, ikincisi zaman boyutu üçüncüsü ise göçün ne sebeple yapıldığı ve ne amacı taşıdığıdır. Dolayısıyla bahsedilen tanımlamaların çerçevesini çizen genel bir göç tanımı yapacak olursak göç, isteyerek veya istemeyerek; sosyal, kültürel, ekonomik, siyasi sebeplerle; insanların mevcut yaşamlarından daha iyi bir yaşam sürmek amacıyla bir yerden başka bir yere geçici ve ya sürekli olarak yer değişikliğinde bulunmasıdır (Özyakışır, 2012: 7).

Göçün nedenleri farklı şekillerde ele alınmaktadır. Kimi sosyal bilimciler göçün sebeplerini sosyo-kültürel, ekonomik, teknolojik, terör gibi başlıklar altında sınıflamakla birlikte; kimi sosyal bilimciler itici, çekici, siyasi, iletici etmenler çerçevesinde sınıflama yapmışlardır İtici sebepler çerçevesinde göçün sebebi insanların mevcut yaşadıkları yerdeki maddi ve toplumsal şartların onların orda yaşamayacak derecede kötü olmasıdır. Söz konusu maddi ve toplumsal şartlar insanları göçe zorlayan itici bir kuvvet oluşturmaktadır (Merter, 2013: 223). Türkiye'de 1950'li yıllarda başlayan iç göçün en büyük nedeni sanayileşmeyle birlikte şehirlerdeki iş gücüne olan ihtiyaç ve kırsaldaki ekonomik yetersizliğin itici bir güç oluşturmasıdır (Güreşçi, 2010: 77). Çekici sebepler olarak şehirlerdeki eğitim, sağlık, kültür, eğlence, yaşam şartlarının kırsal kesimlere göre daha olumlu olması sayılabilir. Diğer yandan şehirdeki iş imkânlarının ve emek karşılığında alınan karşılığın daha çok olmasının insanları göç yapmaya çeken etmenler arasındadır (Merter, 2013: 223). Bir ülkedeki yönetim yapısının nitelikleri, yönetim şekilleri, yasalardaki ilgi maddeler, yasal düzenlemeler, uygulanan ekonomik programlar insanların göç yapmasına sebep olan siyasi sebepler olarak karşımıza çıkmaktadır (Merter, 2013: 220). Göçün nedenlerinde farklı sınıflamalara gidilse de esasında nedenlerin ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi sebepler çerçevesinde şekillendiğini söylemek mümkündür.

Göçün çeşitleri veya türlerine ilişkin açıklamalarda çeşitli sınıflamalara gidilmiştir. Genellikle göçe neden olan unsurlar, göçün süresi ve mekanı referans kabul edilerek sınıflamalar yapılmıştır. Birleşmiş Milletler örgütü yedi çeşit göç sınıflaması yapmıştır. Bunlar, iyi bir eğitim almak amacıyla yapılan göç, mesleki anlamda yapılan göç, sermaye sahiplerinin maruz kaldığı göç, mevsimsel işçilik amacıyla yapılan göç, yerleşme niyetiyle yapılan göç, kanunsuz yapılan göç ve mülteci olarak yapılan göçtür (Ahlatcı, 2014: 2). Demirci'ye (2013: 14-15) göre göç olgusunu oluş biçimlerine göre sınıflamak da mümkündür. Birincisi, doğal afetler sonucu mecburiyetten yapılan ilkel göç, ikincisi içinde yaşanan sosyal yapı tarafından itici kuvvet uygulanarak zorlama ile yapılan göç, üçüncüsü bireylerin şahsi istekleriyle ortaya çıkan kitlesel olmayıp bireysel yapılan serbest göç, dördüncüsü serbest göçün aksine bireysel olmayıp çeşitli sebeplerle kitleler halinde yapılan kitleler halindeki göçtür. Merter'e (2013: 232) göre başka bir sınıflama göçün yapıldığı mekân dikkate alınarak yapılmıştır. Bunlar dış göçler ve içgöçlerdir. Dış göçler bir ülkedeki insanların eğitim, iş, ekonomik vb. sebeplerle buldukları ülkeden başka bir ülkeye yaptıkları göçü ifade etmektedir. Dış göçler genellikle az gelişmiş ülkelerden, gelişmekte olan veya gelişmiş ülkelere doğru yapılmaktadır.

İç göç, bir ülkenin toprakları içerisinde meydana gelen nüfusunun yer değiştirme durumudur. Genellikle küçük yerleşim yerlerinden daha büyük yerleşim yerlerine bir başka ifadeyle kırsaldan şehre doğrusallığı olan bu yer değiştirme hareketi sürekli olabileceği gibi belirli bir zaman dilimi için de olabilmektedir. Bu yer değiştirme hareketiyle göçün edildiği ve yapıldığı yerlerin nüfus oranlarında değişim meydana gelmektedir (Koçak ve Terzi, 2012: 169). İç göçler; kırsaldan şehre, şehirden şehre, kırsaldan kırsala, şehirden kırsala olmak üzere çeşitli yollarla olabilmektedir (Tümertekin, 1968: 35). Kırsaldan şehre yapılan göçler içgöçler arasında dünyada ve Türkiye'de en yaygın olarak yapılan tipidir (Tüfekçi, 2002: 7). Türkiye'de iç göçün hareketliliğine eğilmek iç göçü etrafıca anlamak adına yerinde olacaktır.

1927 – 1950 yılları arasında Türkiye'de önemli bir nüfus hareketliliğinin olmamıştır. 1927 yılında şehir nüfus oranı %24.22, köy nüfus oranı %75.78 iken 1950 yılına gelindiğinde şehir nüfus oranının %25.04, köy nüfus oranının %74.96 olmuştur. 1927 ile 1950 yılları arasında şehir oranında sadece yaklaşık % 0.8 oranında artış olmuştur (Tüik, 2018) Yani köyden şehre göç süreci başlamamıştır.

Türkiye'de 1950'li yıllarda sanayileşme sürecinin hızlanmasıyla ve tarımda modernleşme çalışmalarının yoğunlaşmasıyla iç göçler önemli ölçüde başlamıştır. 1950-1960 yılları arasında toprak mülkiyeti sistemi değişmeye başlamış, toprağın belirli kişilerde toplanması ve ulaşım olanaklarının gelişmesiyle köyden şehre

göç hareketi hızlanmıştır. Göçün hızlanmasının nedenleri arasında nüfus artışı, tarımsal üretimdeki verimsizlik, kırsal kesimdeki işsizlik ve eğitim olanakları sayılabilir (İçduygu ve Ünalın, 1997: 43). 1950-1960 yılları arasında tarımda makineleşme sebebiyle insan gücüne ihtiyaç azalmış ve bundan küçük çiftçiler olumsuz yönde etkilenmiştir (Yalçın, 2004: 115). Tarımda makineleşmeyle küçük çiftçilerin yaşadığı zorluklar bu insanları köyden kente göçe zorlamıştır. Lakin bu yıllarda şehirdeki sanayileşme oranının yeterli düzeyde olmaması sebebiyle göç eden kişileri tanımlayan 'kent köylüleri, yarı kentleşme' kavramları ortaya çıkmıştır (Karpat, 2003: 45).

Türkiye'de 1950 yılında şehir nüfus oranı %25.04, köy nüfus oranı %74.96 iken 1960 yılına gelindiğinde şehir nüfus oranının %31.92, köy nüfus oranının %68.08 olmuştur. 1950 ile 1960 yılları arasında şehirde yaşayan nüfus oranında yaklaşık % 6 artış meydana gelmiştir (Tüik, 2018).Görülmektedir ki 1950 – 1960 yılları arasında Türkiye'de iç göç hareketi başlamıştır

1960-1980 yılları arasında şehirlere olan göçler sebebiyle şehirlerin nüfusu artmış ve kentleşme sorunu doğmuştur. Yoğun göçler sebebiyle gecekondulaşma ve kayıt dışı ikincil ekonomik sektör doğmuştur (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2004: 180). Göçlerle beraber, şehirlerde çarpık yerleşmeler ortaya çıkmış ve istihdam sorunu yaşanmaya başlanmıştır (Doğan, 2011: 97). Şehirlerde göç eden insanların yoğunlaştığı yerlerde gecekondu bölgelerinde, işsizliğin de etkisiyle hırsızlık, şiddet vb. suçlar daha çok görülmeye başlanmıştır (Temurçin ve Sargın, 2011). Göçlerin yoğunlaştığı iller Ankara, İstanbul ve İzmir olmuş ve bu iller metropolleşmeye başlamıştır. 1960-1970 yıllarında göçlerin önemli bir kısmı köyden kente olurken, 1970'lerin sonlarında da şehirden şehre doğru oluşmuştur (İçduygu ve Ünalın, 1997: 43).

1960- 1980 yılları arasında şehir nüfus oranı sürekli artmış, köy nüfus oranı ise sürekli azalmıştır. 1960 yılında şehir nüfus oranı %31.92, köy nüfus oranı %68.08 iken 1980 yılına gelindiğinde şehir nüfus oranının %43.91, köy nüfus oranının %56.09 olmuştur. 1950 ile 1960 yılları arasında şehirde yaşayan nüfus oranında yaklaşık % 12 artış meydana gelmiştir. Gelmiştir. 1980'lerden sonra Türkiye'de şehirlerde yaşayan insan sayısı köylerden daha fazla olmuştur (Tüik, 2018). Tüm bunlar göstermektedir ki göstermektedir ki Türkiye'de iç göç hareketi son derece hızlanmıştır. Söz konusu iç göç hareketinin elbette önemli sonuçları olmuştur.

İç göç, toplumların sosyo-kültürel, siyasi, ekonomik yapısını etkilediği gibi bu yapılardan da etkilenmektedir. (Tutar, Tutar ve Eren, 2012: 109). Türkiye'de iç göç olgusunun ülkedeki kentsel sistematığı bozduğu, sosyal dengeleri büyük oranda etkilediği ve çoğunlukla olumsuz sonuçlara sebep olduğu bilinmektedir (Özdemir, 2012: 14). Türkiye'de 1950 yıllarında hız kazanan iç göç hareketi, şehirlerin kontrolsüz büyümesine ve önüne geçilmeyecek problemlere yol açmıştır. Kültürel, dini, etnik ve politik ve suç oranında artış gibi sorunlarla birlikte işsizlik, gecekondulaşma, uyum sorunları, alt yapı yetersizliği, çevre kirliliği gibi sorunlarda göçün olumsuz sonuçları arasında yer almaktadır (Koçak ve Terzi, 2012: 110). İç göçün ekonomik ve şehir düzeni içerisindeki reel sonuçlarının yanında kültürel ve sosyal sonuçları göç eden bireyleri son derece olumsuz etkilemiştir. Bu sosyo-kültürel sonuçları arasında dikkat çekici olan ve birbiriyle ilişkili olan gecekondulaşma ve arabesk kültür önemli kavramlardır. Elbette iç göçün birçok sonucu vardır lakin çalışmanın amacı gereği gecekondulaşma ve arabesk kültür noktalarına odaklanılacaktır.

Sanayileşme sürecini sağlıklı bir biçimde sağlayamayan Türkiye'de köyden şehre göçlerin yoğunlaşmasıyla göç eden insanların şehirlerdeki yaşamlarını sağlıklı sürdüreceği olanakları oluşturmada yeterli başarı sağlanamamıştır. Göç eden insanlara sunulacak iş imkânları yetersiz kalmış ve konut ihtiyaçları karşılanamamıştır. Bunun sonucunda hızlı bir gecekondulaşma süreci yaşanmaya başlamıştır (İçduygu ve Sirkeci, 1999:252). 1960'lı yıllarda Türkiye'de yaklaşık 140 bin gecekondu bulunurken bu sayı giderek artmış 1980'li yıllarda yaklaşık 900 bine ulaşmıştır (Oktay, 1987: 84-85). Gecekondulaşma elbette hızlı bir şehirleşmeyle son derece ilgilidir. Köyden şehre göç eden insanlar maddi sıkıntılar sebebiyle barınacakları bir ev bulamamışlar, şehirde yaşamak maddi açıdan onları zorlamış ve yeni arayışlar içine girmişlerdir. Bu insanlar çalıştıkları yerlere yakın kullanılmayan arazilere çoğunlukla tek odalı derme çatma küçük evler yapmışlardır (Esen, 2000: 104-106).

Şehirde yaşayan insanlar; birbirinden farklılaşmış, herhangi bir alanda ihtisaslaşmış, tarım dışında iş düzeni olan bir popülasyona sahiptir. Göç ederek gecekondu mahalleleri barınan insanlar da söz konusu farklılaşmadan etkilenmiş ve 1950 ile 1980 yılları arasında gecekondu mahalleleri oluşmuştur. Bu insanlar çoğunlukla işportacılık, seyyar satıcılık, ayakkabı boyacılığı gibi işlerde çalışmışlardır (Kıray, 2007: 19).

Gecekondu mahallerinde yaşayan insanlar genellikle kırsaldan getirdikleri alışkanlıkları, gelenek görenekleri bu bölgelere taşımışlar ve böylelikle gecekondu mahallerinde kırsal yaşam tarzı sürdürülmüştür. Bir nevi gecekondu mahalleleri, kırsal kesimin şehirdeki temsilcileri haline gelmiştir (Işık ve Erol, 2002: 75). "Göç

eden bireylerin, geldikleri yerlerle bağlantıları kesilmediğinden, göç edilen ve varılan yerlerin kültürlerini taşıyan, ara kültüre sahip bireyler oluşmaktadır. Böylece kentlerin nüfus potansiyelini oluşturan geniş kitlelerin sahip oldukları değerler kentlere yayılmaya başlamıştır. Sonuçta, kentler gün geçtikçe büyüyüp köyün değerlerini taşımakta iken, köylerde de nüfus azalarak kentin ve teknolojinin oluşturduğu gelişimlere açılmaktadır.” (Oktik, 1997: 81). Göçle birlikte aynı bölgeden, yöreden şehre göç eden insanlar aynı bölgelere yerleşerek şehir çevresinde kendilerine özgü kapalı kültür alanları oluşturmuşlardır. Bir semt veya mahalle ölçeğindeki bu alanlar insanların kendi memleketlerinin örneklemini konumunda olmuştur. İnsanlar aynı, köyden, kasabadan, ilden olmak üzere yerleşim yerleri oluşturmuşlardır. Aslında bu insanlar görünürde şehirde yaşasalar da gerçekte kendi memleketinde yaşadıkları bir hayat sürdürmüşlerdir (Kaştan, 2016: 698). Diğer taraftan göç eden insanlar için şehir yaşamının zor olmasıyla birlikte yaşadıkları uyum problemleri ve bu problemleri aşmak için birlikte yaşadıkları insanlarla kenetlenmeleri şehirlerde ‘hemşehricilik’ kültürünü meydana getirmiştir. Tüm bunların sonucunda şehirlerdeki gecekondular bölgelemlerinde gecekondulaşmaya dayalı ‘arabesk kültür’ oluşmuştur (Oktay, 1987: 84-85).

Türkçede ki arabesk kavramı ilk olarak İtalyanca arabesco’dan Fransızca’ya arabesque olarak daha sonra da Türkçeye çevrilmiştir. Arabesk kavramı resim, müzik, dans, mimarlık, edebiyat gibi birçok sanat dalında kullanılan bir terimdir. Sözcük manası olarak arabesk, islam sanatına özgü birbirine içine geçmiş çiçek veya karışık şekillerle süsleme sanatı tarzıdır (Güngör, 1993: 17). Friedrich Schlegel (1999), arabesk kavramını edebiyat zemininde değerlendirerek kavramı şiirin en yüksek ve romantizmin en düzeyli seviyesi olarak ele almıştır. Ernst Theodor Amadeus Hoffman da kavramı müzik alanına uyarlamış, arabeskin müzikteki yansımalarının birbiriyle girift ses çizgileri, çeşitliliği olan bir tür olarak tanımlamıştır (Güngör, 1993: 18)

Oskay (2010: 24) arabeskin yalnızca bir müzik türü olmadığını gerek Hristiyan toplumlarda gerek doğulu toplumlarda hayata bakış biçimi olduğunu ifade etmektedir. Belge de (2008: 342) Oskay’ın görüşüne benzer biçimde arabeskin ev eşyası, süsler, resimli halılar, filmler ve çeşitli şeylerden oluşan bir yaşam biçimi olduğunu altını çizmektedir. Kutlar (1980: 16) arabesk kültürü, dönemin şartları çerçevesinde biçimlenmiş arafta kalmış bir müzik türü ve bu müzik türünün beslediği kültür olarak ifade etmiştir. Arabesk müzik, bir yere ait olamamanın, bunu göç eden insanlar üzerinde düşündüğümüzde ne şehirli ne de köylü olabilmenin verdiği belirsizlikle insanlara seslenmiştir. Arabesk şehrin gecekondular bölgelemlerinde yaşayan insanların şehre direnme gayretinden daha çok bu insanların var olma biçiminin yansımalarıdır. Özbek (1999: 168-169) ilk önceleri bir müzik türünü ifade etmek için kullanılan arabeskin daha sonraları şehirlerin çevresinde yaşayan göçmen insanların kültürü olarak bir anlam evrimleşmesi geçirdiğini belirtmektedir.

Gürbilek (2009: 25), arabesk kavramının anlam çağrışımlarını şu şekilde sıralamaktadır; İlk olarak köyden şehre göç eden insanların kendilerini kabul etme, seslerini duyurma ve bir kültür oluşturma isteğidir, ikinci olarak şehirlerde yaşayan yerlilerin göçü durdurma uğraşlarının adıdır. Kongar’a (2007: 159) göre gecekondularla yaşayan göçmen insanlar iki arada bir dereye kalmış, ne şehre bağlanabilmiş ne köyden kopabilmiş bir biçimde kendilerine özgür bir kültür oluşturmuşlardır. Söz konusu bu kültür arabesk kültürün kendisidir.

Özetle Türkiye’de köyden şehre göç eden insanlar şehirlerde ilk olarak barınacak yer arayışlarına girmişlerdir. Maddi problemler sebebiyle buldukları boş arazilere gecekondular yapmışlardır. Bu gecekondular bölgelemlerinde insanlar kendi köylerinden kasabalarından inşalarla birlikte bir yaşama biçimi seçmişler ve bir yandan şehre adapte olmaya çalışırken bir yandan da gruplar halinde köydeki yaşantılarını devam ettirmişlerdir. Bu arafta durum süreci yepyeni bir gecekondular kültürünü başka bir deyişle arabesk kültürünü oluşturmuştur. Bunlara ek olarak gerçekte ne şehre yerleşebilmişler ne de köyden çıkabilmişlerdir. Diğer taraftan iş imkanlarındaki yetersizlikler sebebiyle maddi sıkıntılar çekmişler ve hayatı kendilerini boğmaya çalışan bir canavar gibi görmüşler hayata karşı bir isyan içerisinde olmuşlardır. Gecekondular bölgelemlerinde genel olarak hayata karşı bir umutsuz bakış ve çaresizlik hakim olmuştur. Öge’ye (2014: 54) göre tüm bu sıkıntılar içinde boğuşan bu inşalar arabesk müzikle kendini ifade edebilme veya başkasının sözlerinde kendini bulma olanağı sağlamıştır.

Türkiye’de arabesk müziğin öncüsü Orhan Gencebay olarak belirtilir. Arabesk müziğin ilk yerli ürünü Suat Sayın’ın ‘Sevmek Günah mı?’ eseri, ilk arabesk şarkıcı da bu şarkıyı eseri seslendiren Ahmet Sezgin olarak kabul edilir. Bunların ardından Orhan Gencebay, Ferdi Tayfur ve Müslüm Gürses arabeskin babaları olarak Türkiye gündeminde olmuşlardır. Bu sanatçılar insanların söyleyemediklerinin, iç dünyalarındaki isyanların seslendiricileri olmuşlardır (Berdibek, 2017:17). Müslüm Gürses’in başta Gülhane Parkı olmak üzere farklı konserlerinde büyük izdihamlar yaşandı. Bu konserlerde gördü Türkiye Müslüm Gürses dinlerken kendine jiletle zarar veren çocukları. İyem (2018), Müslüm Gürses ve jiletçi çocukların hikâyesini şu sözlerle özetliyor;

'70'li yılların Türkiye'sinde ekonomik ve siyasi krizlerin ortasında, İstanbul'un büyük kitlesel göç aldığı dönemlerdi. Kente tam anlamıyla entegre olamamış yani tutunamamış kesimlerin çözüm arayışı içinde kendileriyle bütünleştirdikleri bir yaşam biçiminin karşılığı oldu Müslümcülük. Kısaca, yeni kentlilerin hayatının yeni yorumuydu. Hayatta hep yoklukla, zorluklarla karşılaşmış binlerce kişi Müslüm Gürses'in şarkılarında teselli buldu kendine. Emekçilerin, gariplerin, itirazı olanların, aynada baktığı yüze küskünlerin, yolu hep çıkmaz sokaklara çıkanların babası oldu. Sevenleri onu bir babayı sever gibi karşılıksız, katıksız sevdi. Bir kısım entelektüelin küçümsediği, köylerine dönsün dediği o kitle yani şehirde tutunamayanlar Müslüm Gürses şarkılarına tutunuyorlardı o yıllarda. Büyük şehirlerin suskunları, avaz avaz onun şarkılarını söylüyorlardı.'

Tüm bunlarla birlikte arabesk müziğin ruhundaki karamsar tavır ve isyankar hal medya ve elit kesimler tarafından hoş karşılanmamış, kırsaldan şehre göç eden insanların duygularına tercüman olan arabesk müzik uzun yıllar yozlaşmış bir müzik olarak algılanmış ve dışlanmış. '1960'lardan 1980'lerin başına kadar olan süreçte devlet arabeske karşı sert bir tavır sergilemiş ve TRT, radyolarda ve televizyonda arabesk müziklerin yer almasını yasaklamıştır. Bu yasak, 1970'li yılların ortalarına kadar devam etmiş, 70'li yıllar sürdürülen bu katı tavır esnetilmiştir.' (Küçükkaplan, 2013:152-153).

Tüm bunlar ışığında bu çalışmanın amacı, Türkiye'de yaşanan iç göçün sonucu olarak oluşan arabesk kültürün ürünü olan isyankâr, karamsar ve kadercî tavrın Müslüm Gürses müziğindeki yansımalarına tespit etmektir

2. YÖNTEM

Türkiye'de yaşanan iç göçün sonucu olarak oluşan arabesk kültürün ürünü olan isyankâr, karamsar ve kadercî tavrın Müslüm Gürses müziğindeki yansımalarını tespit etmeyi amaçlayan bu çalışma nitel bir araştırmadır. Veri toplama yöntemi olarak doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek'e (2016: 190) göre doküman inceleme, araştırılan olgular hakkında veriler içeren yazılı dokümanların analizini kapsar. Dokümanlar, nitel araştırmalarda etkili bir biçimde kullanılması gereken önemli kaynaklardır. Bu tür araştırmalarda araştırmacı, araştırma kapsamındaki gerekli veriyi gözlem veya görüşme yapmadan elde edebilir.

Çalışma kapsamında Müslüm Gürses'in seslendirdiği '*İtirazım Var*', '*Ben İnsan Değil Miyim?*', '*Acımasız Dünya*', '*Benim kaderim*', '*Akşam Oldu Gizli Gizli Ağlarım*', '*Ağlattı Kader*', '*Aklı Yok*', '*Anlatamadım*', '*Ağlamaklıyım*', '*Ağır Yaralı*', '*Ben Mi İstedim?*', '*Garipler*' isimli eserlerinin sözleri incelenmiştir.

Verilerin analizinde söylem analizi gerçekleştirilmiştir. Söylem kavramı dil ile birlikte anlam kazanan bir kavramdır (Sözen, 1999). Potter ve Wetherell (1987)'e göre, dil sosyal bir görüngedir. 'Dil, insanların kendilerini ifade etmelerini veya bakış açılarını yansıtmalarını sağlar lakin bundan daha fazlasıdır (Potter, 1996). Dil yalnızca bir yansıtma aracından daha çok farklı işlevleri içinde barındıran girift bir bütündür (Elliot, 1996). Söylem analizinin en önemli niteliği dili incelemesidir. Lakin bu inceleme yüzeysel bir biçimde dilin öğelerinin incelenmesi değil, sözlerin arkasında yatan anlamları deşifre etmeyi ifade eder. Odağında toplumsal manada iletişim kuran dilin kullanıcılarının sosyal gerçeklikleri vardır (Barker ve Galasinski, 2001). Bu çalışmada da Müslüm Gürses'in seslendirdiği şarkıların metinleri, bu metinlerin kurucu ögesi dil incelenecek ve salt sözün ötesinde yankılanan gerçekler aranacaktır.

3. BULGULAR

Türkiye'de yaşanan iç göçün sonucu olarak oluşan arabesk kültürün ürünü olan isyankâr, karamsar ve kadercî tavrın Müslüm Gürses müziğindeki yansımalarına tespit etmek amacıyla söylem analizi gerçekleştirilmiştir. Müslüm Gürses'in seslendirdiği eserlerin sözlerinden örnekler verilerek analiz gerçekleştirilmiştir.

Köyden kente göç eden inşalar şehirlerde daha iyi bir yaşam ortamı bulmak, daha güzel şartlarda yaşamak adına göç etmişlerdir. Lakin şehirlerdeki sanayileşme faaliyetlerinin göç eden bireylere gerekli olanakları sağlayamaması sebebiyle maddi sorunlar yaşamışlar. Diğer taraftan şehir yaşamına uyum sağlamakta güçlük çekerek maddi sorunların yanında manevi sorunlar da yaşamışlardır. Bu sebeple içindeki buldukları şartlardan hiç de hoşnut olmayan bu insanlar hayata karşı isyankâr bir tavır almışlardır. Müslüm Gürses'in seslendirdiği '*İtirazım Var*' adlı eserde bu isyankâr tavır görülmektedir;

İtirazım var bu zalim kadere
İtirazım var bu sonsuz kedere
Feleğin cilvesine
Hayatın sillesine
Dertlerin cümlesine
İtirazım var
Yarım kalan sevgiye
Şu emanet gülmeye
Yaşamadan ölmeye
İtirazım var
Ben hep yenilmeye mahkûm muyum?
Ben hep ezilmeye mecbur muyum?
İtirazım var bu yalan dolana
Benim şu dertlere ne borcum var ki
Tuttu yakamı bırakmıyor
Benim mutlulukla ne zorum var ki
Bana cehennemi aratmıyor
İtirazım var değişmez yazıma
İtirazım var bu dertli şansıma
Sevginin sahtesine
Hayatın cilvesine
Dertlerin böylesine
İtirazım var

Eserin sözlerinde görülmektedir ki eserde kadere, hayata, çok zor şartlar içinde olunduğunu anlatmak için kullanılan (yaşamadan ölmeye) sözle yaşamın kendisine açıkça bir itiraz ve isyan vardır. Hep yenilmekten ve ezilmekten, mutluluğu bulamamaktan, sevginin gerçeğini bulamamaktan şikâyet dile getiriyor. Tüm bunlar aslında göç eden insanların maruz kaldığı maddi ve manevi problemlerin özeti niteliğindedir. Gecekondu mahallerinde, arabesk kültür içinde yaşayan insanlar bu sözlerde kendilerini bulmuşlar, bu tür eserlerin sözlerinde kendilerinin anlatıldığını görmüşlerdir. Müslüm Gürses'in şarkıları eşliğinde kendilerine jiletlerle zarar veren insanların, içinde buldukları şartların zorluğunu ve bu zorlukların getirdiği öfkeyi kendilerine yönlendirerek yaşadıkları değerlendirilmektedir. Müslüm Gürses 1999 Azebeycan konseri hayranları hakkında şu sözleri söylemiştir; “*Varoşlar yani onların da yürekleri var, sevgileri var, duyguları var. Neticede onlar da bizim insanımız. Onları görmüşüz onlar da bizim anlattıklarımızı demek ki hissetmişler, yakalamışlar.*” Müslüm Gürses de aslında bu sözlerle varoşların sesi olduğunun altını çizmektedir. Diğer taraftan yine Müslüm Gürses'in seslendirdiği dönemin arabesk müzik üreten sanatçılarından İbrahim Tatlıses, Ebru Gündeş tarafında da seslendiren ‘Ben İnsan Değil Miyim?’ adlı eserde de isyankâr tavır görülmektedir;

Ben insan değil miyim?
Ben kulun değil miyim?
Tanrım, dünyaya beni sen attın
Çile çektirdin derman arattın
Madem unutacaktın, beni neden yarattın?
Bende mutlu olmak istemez miydim?
Şu yalancı dünyada
Yüce adalet böyle olur mu?
Tanrı kulunu hiç unuttur mu?
Bende gülmek isterim
Bende sevmek isterim
Beni sen kullarına oyuncak mı yarattın?

‘Acımasız Dünya’ isimli eserde içinde bulunulan şartlardan kurtulma adına Allah’a yakarış dile getirilmektedir;

Nedense talihim yaver gitmedi
Acımasız dünya aman vermedi
Ne yaparsam, ne etsem, geri dönmedi

*Dönmeyen çarkımı döndür Yarabbi
Tükenen hayatım biten ömrümdü
Aşkımın kahrını çeken gönlümdü
Bir ateşti yandı yangına döndü
Daha büyümeden söndür Yarabbi
Şimdi gözyaşlarım bir sele döndü
Artık bu yüzümü güldür Yarabbi*

‘Benim Kaderim’ isimli eserde arabesk kültürün kaderci anlayışı dikkat çekmektedir. Yaşam şartlarının zorlukları sebebiyle kadere karşı kötü bir algı mevcuttur. Kader, bazen alinyazısı bazen felek olarak ifade edilir ve kadere bazen boyun eğilir bazen isyan edilir;

*Bu benim kaderim değişmez talihim
Gülmedi gülmez kaderim
İşte gidiyorsun yabancı gibi
Gidene ağlamak benim kaderim
Sineye çekerim her acı gibi
Gidene ağlamak benim kaderim
Benim kaderimde binlerce çile
Yorgun bedenimi taşır meçhule
Sevgilim sende git git güle güle
Gidene ağlamak benim kaderim
Kaderim güldürmez
kaderim öldürmez
kaderim aplatır kötü kaderim*

‘Akşam Olur Gizli Gizli Ağlarım’ aldı eser kader ve felek kavramlarıyla feleğin zalimliği dile getirilmektedir. ‘Ağlattı Kader’ adlı eser de kaderin olumsuz algılanışı mevcuttur;

*Akşam olur gizli gizli ağlarım
Kaderin dilinden iyi anlarım
Keder öğütmekle geçti yıllarım
Beni deşirmende taşa döndürdün
Yesem de içsem de ölü gibiyim
Aklım başımda yok deli gibiyim
Suya düşmüş söğüt dalı gibiyim
Yerimi yurdumu düşe döndürdün
Bir gün buradayım bir gün şurada
Gönlümü göçebe kuşa döndürdün
Çok şükür gurbeti bitirdim derken
Yolumu yeniden başa döndürdün
Lanet olsun sana ey zalim felek
Ömrümü çarkından boşa döndürdün*

(Ağlattı Kader)

*Ağlattı kader ağlattı kader
gülmek istedikçe ağlattı kader
mutluluk sır oldu ben bilemedim
gülmek istedikçe ağlattı kader
doğduğuma pişman olmuşum
hayat yolunda yorulmuşum
yaşamayı ümit ederken ah
bir aşk için ziyan olmuşum*

Gecekondu bölgelerinde arabesk kültürün hakim olduğu bölgelerde geçim sıkıntısı, toplumsal dışlanma ve yetersiz olanaklar sebebiyle inşaların ruh hallerinde negatif bir hal hakimdir. İnsanların hayatları çile

içerisinde. mutsuz ve umutsuz bir hayatın tasviridir. ‘Akli Yok’, ‘Anlatamadım’, ‘Ağlamaklıyım’ ve ‘Ağır Yaralı’ isimli eserlerde çile içindeki mutsuz ve umutsuz hayat anlatılmaktadır;

(Akli Yok)

*Saçlarım çileden ağarıvermiş
Mutluluk güneşi kararivermiş
Baktım da ömrümün hazanı gelmiş
Bir varmış bir yokmuş oldum sonumda
Bir yanda sevdalar bir yanda hayat
Uyuyabilirsen uykuna yat
Bilmem ki kimde suç kimde kabahat
O yana bu yana gitmekten bıktım*

(Anlatamadım)

*Her zaman mahzunum her zaman üzgün
Öyle bir haldeyim, canımdan bezgin
Çıkmıyor nefesim, kısıldı sesim
Kendimi kimseye anlatamadım
Bu kara bahtımla çırpınıp durdum
Ah çekip ağladım, dizime vurdum
İçime atıp da çırpındım durdum
Bunları kimseye anlatamadım
Her günüm çaresiz, hayatım böyle
Şaşırmış kalmışım bin türlü dertle
Boynumu bükerek yaşadım bende
Bunları kimseye anlatamadım*

(Ağlamaklıyım)

*Bu ayrılık beni derinden vurdu
Acılar içinde ağlamaklıyım
Umutlarım uzak diyara göçtü
Çıkmazlara düştüm ağlamaklıyım
Yaralı şu gönlüm yüzüm gülmüyor
Yıllar geçti hala çilem bitmiyor
Hasretin dünyamı yakıp yıkıyor
Hicranlar içinde ağlamaklıyım*

(Ağır Yaralı)

*Dünyamı başıma yıkmışçasına
Bağrıma kurşunlar sıkılmışçasına
Sanki bir savaştan çıkmışçasına
Bütün duygularım ağır yaralı
Bütün anılarım ağır yaralı
Yaralı bütün umutlarım ağır yaralı
Yaralı bütün duygularım ağır yaralı*

‘Ben mi istedim?’ İsimli eserde göç anlatılmaktadır. Göç edip gurbete giden bir insanın çevresinden kopuşunu, ayrılık gitmesini ve bunun sonucunda mahzun kalışını anlatılmaktadır;

(Ben mi istedim?)

*Gurbeti kendime bir mekân edip
Yılları saymayı ben mi istedim
Ayrılıp dostlardan ayrılıp senden
Mahzunca kalmayı ben mi istedim?
Yollara zoraki bir yolcu olup
Kaybedip kendimi bulamaz olup
Dostları düşmandan ayırmaz olup
Kadere küsmeyi ben mi istedim?*

*Haberim gelse de bir gün birinden
Üzülsen de bir şey gelmez elinden
Kalbimi çıkarıp sanki yerinden
Ayrılıp gitmeyi ben mi istedim?*

Son olarak ‘Garipler’ isimli eser göç edip arabesk kültür içinde yaşayan insanların umutsuzluklarını, isyanını, dertlerini, kaderci anlayışlarını özetleyen bir eser olma niteliğindedir;

*Hor görülenlerin tanrım isyanıdır bu
Sevip sevilmeyenlerin isyanıdır bu
Düzensiz dünyanın günahıdır bu
Yakarsa dünyayı garipler yakar*

*İsyan ede ede olduk günahkâr
Mutluluk bizlere uzaktan bakar
Tanrım bu dünyayı başka kim yakar
Yakarsa dünyayı garipler yakar*

*Dertleri içine sığmayan onlar
Hayatta umudu kalmayan onlar
Sürüne sürüne yaşayan onlar
Yakarsa dünyayı garipler yakar*

4. SONUÇ

Türkiye’de 1980’li yılların ortalarına gelindiğinde şehir nüfusu toplam nüfusun yaklaşık %55’ini oluştururken köy nüfusu yaklaşık %45’lere gerilemiştir. Köyden şehre, şehirden şehre göçler artmış nüfusta dinamik değişimler yaşanmıştır. Göç eden insanlar daha iyi şartlarda yaşamadık adına göç etmişler lakin göç ettikleri yerlerde aradıklarını bulamayıp Ahmet Telli’nin ‘göç oldu bir acıdan öbür acıya’ dizesinin imgelemine gerçek hayatta yaşamışlardır. Şartların zor olması sebebiyle barınma adına şehirlerin kenarlarına genellikle tek odalı evler yapmışlar, gecekondu bölgelerinde köyden getirdikleri kültürü yaşamışlar bir yanda da şehir kültürüne adapte olmaya çalışmışlardır. Ekonomik yetersizlikler, dışlanma, şehre uyum sağlayamama sebepleriyle hayatlara bakışı olumsuz, mutsuz, umutsuz, bazen kadere teslimiyet içinde bazen isyan içinde yaşamlarını devam ettirmişlerdir.

Arabesk kültür gecekondu bölgelerinde yaşayan insanların köy ile şehir kültürü arasında kalmışlığın kültürü olarak da kabul edilir. Bu kültürün içinde ekonomik, sosyal, psikolojik problemler kendini belirgin bir biçimde göstermiştir. Arabesk kültür içinde yaşayan insanların umutsuzluklarını, mutsuzluklarını, isyanını dile getiren bir müzik türü olarak arabesk kültür 1980’li yıllarda Türkiye’de yoğun ilgi görmüştür. 1980’li yıllarda şehir nüfusunun köy nüfusundan fazla oluşu elbette göçün yoğun bir biçimde gerçekleştiğini ifade etmektedir ki bu yıllardaki arabesk kültürün sesi olan arabesk müziğinin de yoğun ilgi görmesi düşündürücüdür. Arabesk müzik göç eden insanların yaşamlarının, duyuramadıkları seslerinin, anlatamadıkları dertlerinin ifade edicisi olmuştur. İnsanlar kendilerini anlatan bu eserlere yoğun ilgi göstermişler, hayata karşı isyanlarını dile getiren bu eserlerde kendi benliklerini bulmuşlardır. Söz konusu eserleri üreten en önemli isimlerden biri de Müslüm Gürses’tir. Müslüm Gürses konserlerinde kendilerini jiletleyen insanlar olmuştur ve bu sebeple uzun süre medya tarafından eleştirilmiştir. Müslüm Gürses eserlerinde genellikle hayatın verdiği mutsuzluktan, umutsuzluktan, kaderden ve dertlere isyandan bahsetmiştir. Gürses’in bahsettiği bu noktalar göç eden gecekonducularda yaşayan arabesk kültür içerisindeki insanların ortak noktalarıydı. Bu noktada insanlar kendilerini anlatan bu müziği çok sevdiler ve Müslüm Gürses gecekondu bölgelerinde en çok dinlenen sanatçılardan biriydi. Kendilerini jiletleyen insanların bu halleri aslında iç göçün getirdiği ekonomik, psikolojik, sosyal sonuçlarının verdiği öfkenin kendilerine yönelmiş haliydi. Bu sebeple Müslüm Gürses konserlerinde şarkılar eşliğinde kendilerini jiletleyen bu insanlar iç göçün sonuçlarından biri olarak değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

- Ahlatcı, M. B. (2014). Konya Karaman Bölgesi İç Göç Raporu. Konya: Mevlana Kalkınma Ajansı.
- Akkayan, T. (1979). *Göç ve değişme*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- Barker, C. ve Galasinski, D. (2001). Cultural studies and discourse analysis: a dialogue on language and identity. London: Sage.
- Belge, M. (2008). *Tarihten güncelliğe*. (2. baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Berdibek, M. *Belki de Dilimden Bu Şarkı Düşmez: Arabeskin Anlatılmamış Hikayesi*. İstanbul: Profil Kitap 2017
- Bhugra, D., & Gupta, S. (2011). Introduction: Setting the scene. In Bhugra, D., & Gupta, S. (Eds.), *Migration and mental health* (pp. 1-15). UK: Cambridge University Press.
- Demirci, E. (2013). Kentleşmenin bir sonucu olarak gecekondulaşma ve gecekondulaşmaya alternatif çözümler, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Konya.
- Doğan, A. ve Ekber. (2001). Türkiye Kentlerinde Yirmi Yılın Bilânçosu. Praksis. Sayı 2. ss.97-123.
- Elliott, R. (1996). Discourse analysis: exploring action, function and conflict in social texts. *Marketing Intelligence & Planning*. 14, 6, 65.
- Esen, G. (2000). 80'ler Türkiye'si'nde Sinema, İstanbul: Beta Yayınları.
- Güngör, N. (1993), *Sosyo Kültürel Açından Arabesk Müzik*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Gürbilek, N. (2009). *Vitrinde yaşamak*. (5. baskı). İstanbul. Metis Yayıncılık.
- Güreşçi, E. (2010). Türkiye'de Kentten- Köye Göç Olgusu. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Web Ofset Tesisi
- Işık, C. ve Erol, N. (2002). Arabeskin Anlam Dünyası, İstanbul: Bağlam Yayınları.
- İçduygu, Ahmet ve Ünalın, Turgay. (1997). Türkiye'de İç Göç Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri. Türkiye'de İç Göç. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yay. ss.25-44.
- İçduygu, A., ve Sirkeci, İ., (1999). Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Göç Hareketleri. (Ed.Oya Baydar), 75 Yılda Köylerden Şehirlere içinde (ss. 249-260). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- İçduygu, A. Erder, S. ve Gençkaya, Ö. F. (2014). Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere. MiReKoç Proje Raporları. Koç Üniversitesi. Göç Araştırmaları Merkezi. ss.177.
- Karpat, Kemal H. , Etnik Yapılanma ve Göçler, Timaş Yayınları, İstanbul, 2010
- Kaştan. Y. (2016). Türkiye'de Cumhuriyet Dönemi İç Göç Hareketleri. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi. 9, 42, 692-700
- Kıray, M. B. (2007). Kentleşme Yazıları, İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Koçak, Y. ve Terzi, E. (2012). Türkiye'de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 3*. ss.163-185.
- Kongar, E. (2007). *21. yüzyılda Türkiye: 2000'li yıllarda, Türkiye'nin toplumsal yapısı*. (39. baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kutlar, O. (1980). Arabesk olayı. *Milliyet Sanat Dergisi*. (9), 18-19.
- Küçükkaplan, U. (2013). *Arabesk-Toplumsal ve Müzikal Bir Analiz*. İstanbul: Sanat ve Kuram Yayınları. (Çev: N. Elhüseyni). (2. baskı), ss. 168-187.
- Merter, F. (2013). Sosyoloji, Editörler: Feridun Merter, Mustafa Talas, İkinci Baskı. İstanbul: Lisans Yayıncılık
- Oktay, A. (1987). Toplumsal Değişme ve Basın, İstanbul: Bilim-Sanat-Felsefe Yayınları.
- Oktik, N. (1997). "Köyün Çekiciliği-Kentin İticiği", *Toplum ve Göç*, Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları.

- Oskay, Ü. (2010). Müzik ve Yabancılaşma, İstanbul: Der Yayınları.
- Öge, S. (2014). Arabesk Kader Algısı – Orhan Gencebay Örneği. Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi. 41, 48-76.
- Özdemir, H. (2012). “Türkiye’de İç Göçler Üzerine Genel Bir Değerlendirme”, *Akademik Bakış Dergisi*, Cilt:30, s:1-18.
- Özyakışır, D. (2013). *Göç: Kuram ve Bölgesel Bir Uygulama*. Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.
- Potter, J., & Wetherell, M. (1987). *Discourse and social psychology: Beyond attitudes and behaviour*, London: Sage.
- Potter, W., J. (1996). *An analysis of thinking and research about qualitative methods*. Lawrence Erlbaum Associates.
- Sözen, E. (1999). Söylem: belirsizlik, mübadele, bilgi, güç ve refleksivite. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Taşçı, F. (2009). Bir Sosyal Politika Sorunu Olarak Göç. *Kamu-İş Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 4. ss. 177-204.
- Temurçin, K. ve Sargın, S. (2011). *Türkiye’nin suç coğrafyası-şehir asayiş suçları*. Ankara: Polis Akademisi Yayınları.
- Tutar, E. ve Vahit, M. (2012). “Yerel Kalkınma ve Göç: Gaziantep Örneği”, *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, Cilt:4, Sayı:1, s:107-116.
- Tüfekçi, Suat. (2002). Göç Olgusu, Kentleşme Ve Türkiye’de Göç Hareketleri. ss.7-8.
- Tüik (1927-1980). Genel Nüfus Sayımları Veri Tabanı, http://tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1047 adresinden 19 Ekim 2018’de alınmıştır.
- Tümertekin, E. (1968). Türkiye’de İç Göçler: İstanbul Üniversitesi Yayınları:1371. Taş Matbaası. İstanbul. ss.35
- Yalçın, C. (2004). Göç Sosyolojisi. Anı Yayıncılık. Ankara. ss.13-210.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık